

zsidók gettóba gyűjtése és deportálása vidéken gyorsan zajlott le, s az emberek általában nem tudták, milyen sors vár a deportált zsidókra, valamint hogy mind a zsidó, mind a keresztény lakosság félt a zsidótörvényekkel való szembeszegülés súlyos következményeitől. A zsidótörvények súlyos büntetést – többek között internálást – helyeztek kilátásba zsidó személyek vagy vagyonuk rejtegetéséért. Ahhoz, hogy zsidókat bújtasson, nem sok keresztény magyarnak volt bátorsága, olyanok viszont elég szép számmal akadtak, akik közvetlen vagy közvetett módon bíralták a zsidóellenes intézkedéseket. Azok között a befolyásos magyarok között, akik hangot adtak ellenvéleményüknek vagy felléptek a zsidók védelmében, olyan országos hírű közéleti személyiségeket találunk, mint amilyen Bajcsy-Zsilinszky vagy Szekfű Gyula, továbbá művészeket és tudósokat, például Waldbauer Imrét a Zeneakadémiáról.¹⁹¹

Az intézményes erőfeszítések a zsidók mentésére szintén meglehetősen szűk körre korlátozódtak, de hatékonyabbak voltak. A kormányzati szervek közül részt vett ezekben a honvédelmi minisztérium, amely munkaszolgálatra hívta be az egészséges zsidó férfiakat,¹⁹² valamint a kormányzói kabinetiroda, amely mentességi bizonyítványokat bocsátott ki a művészetekben, a tudományokban és a gazdaságban érdemeket szerzett zsidók számára (lásd a 25. fejezetet).

Ahogy közeledtek a szovjet csapatok, úgy nőtt azoknak a száma is, akik felajánlották a zsidóknak szolgálataikat. Voltak köztük rendőrök, sőt nyilas parancsnokok is, akik ilyen módon remélték feledtetni múltbéli tetteiket. Szalay Pál, a nyilasok rendőrségi összekötője például – amint azt a zsidó közösség és a háború utáni Népbírószág is elismerte – a budapesti gettó lakóinak pártfogójaként lépett fel.¹⁹³

Az egyik fővárosi szervezet, amely nemcsak megmentett sok zsidót a biztos haláltól, hanem maga is tekintélyes számban alkalmazott zsidókat, a Budapesti Önkéntes Mentőegyesület (BÖME) volt. A BÖME nemritkán zsidó orvosokból és segédszemélyzetből álló mentőegységei különösen a nyilasuralom alatt végeztek nagy munkát, és számos, a fegyveres hordák által leterített, illetve a zsidóüldözés miatt öngyilkosságot megkísérelt zsidót sikerült megmenteniük. A BÖME mentőmunkájában kimagasló érdemeket szerzett dr. Bisits László, Harkány Károly és dr. Szennik László.¹⁹⁴

Több száz budapesti zsidó – nagyrészt gyermek – köszönhette megmenekülését a keresztény egyházak bátor tagjainak, akik különböző vallási felekezetek zárdáiban, kolostoraiban, missziós épületeiben, iskoláiban és intézeteiben bújatták, élelmezték és őrizték őket. Említést érdemelnek ezek közül az intézmények közül a Collegium Marianum, a Collegium Theresianum, a Lazarista Atyák és az Irgalmas Nővérek